

การทำให้ระบอบอำนาจนิยมตั้งมั่น ศึกษาเปรียบเทียบ
รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร กับ รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา
The Authoritarian Consolidation A Comparative Study of
Thanom Kiitikachorn and Prayuth Chan-o-cha

ศิวพล ชมภูพันธ์ (Siwapon Chompupun)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Assistant Professor, Dr., Lecturer at Department of Political Science,

Faculty of Social Science, Srinakharinwirot University

E-mail: siwapon@g.swu.ac.th

Received: 11 November 2025

Revised: 05 February 2026

Accepted: 14 February 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ศึกษากระบวนการทำให้ระบอบอำนาจนิยมตั้งมั่นของไทยผ่านการเปรียบเทียบข้ามยุคสมัยระหว่างรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยมุ่งอธิบายว่าระบอบทั้งสองใช้กลไกเพื่อค้ำจุนอำนาจเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และกลไกดังกล่าววิวัฒนาการภายใต้ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของแต่ละยุคอย่างไร งานวิจัยใช้กรอบการทำให้อำนาจนิยมตั้งมั่นผนวกกับกรอบเสาหลักสามประการ ได้แก่ การสร้างความชอบธรรม การปราบปราม และการดึงคนเข้าเป็นพวก วิเคราะห์ในสามระดับ คือ มหาภาค ระดับกลาง และระดับจุลภาค ระเบียบวิธีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเปรียบเทียบระบบที่คล้ายคลึงกันมากที่สุด โดยอาศัยการวิเคราะห์เอกสารเป็นหลัก

ผลการศึกษาชี้ว่า ทั้งสองระบอบมีความต่อเนื่องในการใช้สามเสาหลักเพื่อสร้างเสถียรภาพ แต่มีความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและตรรกะการทำงานของกลไก โดยระบอบถนอมเป็นอำนาจนิยมทหารแบบชนบที่อิงความชอบธรรมจากสงครามเย็นและใช้การปราบปรามเชิงกำลังอย่างเปิดเผย พร้อมการดึงคนเข้าเป็นพวกผ่านเครือข่ายราชการ - กองทัพ ขณะที่ระบอบประยุทธ์พัฒนาเป็นอำนาจนิยมเชิงสถาบันที่ลงทุนสร้างความชอบธรรมเชิงกติกาดึงดูดในตัวในสถาบันการเมือง ทำให้การปราบปรามถูกทำให้ชอบธรรม ผ่านนิติ

สงครามและการกำกับข้อมูลข่าวสาร และขยายการดึงคนเข้าเป็นพวกไปสู่เครือข่ายรัฐ – ทุน และฐานมวลชนผ่านนโยบายสวัสดิการ

คำสำคัญ: การทำให้อำนาจนิยมตั้งมั่น, จอมพลถนอม กิตติขจร, พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

Abstract

This article examines authoritarian consolidation in Thailand through a cross-period comparison of the governments of Field Marshal Thanom Kittikachorn and General Prayuth Chan-o-cha. It asks how the two regimes stabilized their rule, in what ways their strategies converged or diverged, and how these mechanisms evolved under different structural constraints. The study integrates framework of authoritarian consolidation with “three pillars of authoritarian stability”—legitimation, repression, and co-optation—operationalized across three levels of analysis: macro, meso, and micro. Methodologically, it employs a qualitative Most Similar Systems Design (MSSD) and relies on documentary analysis.

The findings demonstrate continuity in the regimes’ reliance on the three pillars, alongside substantial transformation in the form and logic of these mechanisms. Thanom’s rule exemplifies a traditional military authoritarianism grounded in Cold War security legitimacy and characterized by overt coercion, with co-optation primarily channeled through bureaucratic–military networks. In contrast, Prayuth’s rule represents institutionalized authoritarianism: it invests in rule-based legitimacy and embeds authoritarian control within formal institutions, normalizes repression through lawfare and information governance, and expands co-optation beyond the state apparatus toward state–capital coalitions and mass constituencies via welfare and targeted benefits.

Keywords: Authoritarian Consolidation, Thanom Kittikachorn, Prayuth Chan-o-cha

บทนำ

การศึกษาเกี่ยวกับเผด็จการ (Autocratic Studies/ Authoritarian Studies) เริ่มกลับมาได้รับความสนใจในหมู่นักวิชาการรัฐศาสตร์อีกครั้ง โดยเฉพาะในสาขาวิชาการเมืองเปรียบเทียบ ดังจะเห็นได้จากความพยายามที่จะพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับระบอบการปกครองดังกล่าวด้วยประเด็นแตกต่างหลากหลายกันไปในบริบทโลกร่วมสมัย เช่น การศึกษาว่าด้วยเคลื่อนเข้าสู่ภาวะเผด็จการ (Autocratization) ความคงทนของระบอบเผด็จการ (durable authoritarianism) การทำให้อำนาจนิยมตั้งมั่น (authoritarian consolidation)

รวมถึงการล่มสลายของระบอบเผด็จการ (autocratic breakdown) (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2564, หน้า 145-185) การศึกษาเช่นนี้เป็นผลมาจากปรากฏการณ์ทางการเมืองในหลายพื้นที่ของโลกที่แม้จะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแต่กลับเผชิญความท้าทายนานัปการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปัญหาคุณค่าประชาธิปไตย การโจมตีระบอบประชาธิปไตยหรือแม้กระทั่งการล่มสลายของประชาธิปไตยและหวนกลับเข้าสู่ระบอบอำนาจนิยมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง (Cassini & Tomini, 2018)

ในกรณีการเมืองไทยนั้น ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าระบอบเผด็จการหรือระบอบอำนาจนิมนั้นเป็นสิ่งที่วนเวียนอยู่ในเส้นทางประชาธิปไตยของไทยอยู่เสมอ การรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 และการบริหารราชการแผ่นดินภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนานเกือบหนึ่งทศวรรษ (พ.ศ. 2557 - 2566) นั้นไม่เพียงแต่ตอกย้ำคำอธิบายหลักเรื่องการหวนกลับไปสู่ “วงจรอุบาทว์” แบบเดิมที่เคยอธิบายวัฏจักรทางการเมืองของไทยมาอย่างยาวนาน แต่ยังสะท้อนการเรียนรู้และการปรับตัวของอำนาจนิยมของไทยที่สามารถประยุกต์ใช้สถาบันทางการเมืองและกลไกการควบคุมแบบดั้งเดิมเข้ากับเครื่องมือสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของผู้ตามมาตรา 44 ควบคู่ไปกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ยกแบบมาเพื่อสืบทอดอำนาจต่ออย่างแยบยล แม้จะมีความพยายามให้เห็นถึงการนำพาประเทศไทยกลับเข้าสู่วิถีประชาธิปไตยผ่านการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2562 แต่นั่นก็ถูกมองว่าการเมืองก็มิได้เป็นประชาธิปไตยอย่างที่ควรจะเป็น

หากเรานำกรณีข้างต้นมาพิจารณาเปรียบเทียบกับรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรก็ยังพบความน่าสนใจอย่างมีนัยสำคัญ รัฐบาลสองต่างเข้าสู่อำนาจด้วยบริบทการรัฐประหารโดยมีอำนาจกองทัพเป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญ อีกทั้งยังดำรงตำแหน่งเป็นเวลายาวนานด้วยเวลาที่ใกล้เคียงกัน และต่างพยายามสร้างความชอบธรรมให้กับการสืบทอดอำนาจของตนผ่านกลไกที่คล้ายประชาธิปไตย เช่น การประกาศใช้รัฐธรรมนูญและการจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปตามวิถีประชาธิปไตย แต่สิ่งเหล่านี้กลับถูกมองว่าเป็นเพียงประชาธิปไตยในเชิงพิธีกรรมหรือให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าเนื้อหาที่มุ่งเน้นเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน รัฐบาลจอมพลถนอมหลังการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2512 จึงเป็นเพียง “เผด็จการซ่อนรูปในเสื้อคลุมประชาธิปไตยแบบไทย” (อรรถศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2566) แต่ท้ายที่สุดกลับสิ้นสุดลงด้วยการรัฐประหารตนเองเมื่อ พ.ศ. 2514 จนนำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

อย่างไรก็ตาม ความคล้ายคลึงนี้ไม่ได้หมายความว่าระบอบทั้งสองจะเหมือนกันทุกประการด้วยความแตกต่างของยุคสมัยย่อมส่งผลให้ยุทธศาสตร์และเครื่องมือที่ใช้ในการทำให้ระบอบอำนาจนิยมตั้งมั่น (Authoritarian Consolidation) มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิง การเปรียบเทียบสองกรณีศึกษานี้จึงมิใช่เพียงการทบทวนเส้นทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย แต่เป็นการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามที่ใหญ่กว่านั้นว่า กลยุทธ์ของระบอบอำนาจนิยมในไทยได้รับเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างไรในตลอดระยะเวลากว่าครึ่งศตวรรษ

อนึ่ง การศึกษาเกี่ยวกับระบบอำนาจนิยมในไทย งานส่วนใหญ่มักมุ่งศึกษาเพียงกรณีศึกษาเดียว โดยเน้นการทำงานของรัฐบาลเฉพาะยุคใดยุคหนึ่ง เช่น ยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2552) ยุคจอมพลถนอม กิตติขจร (ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2566) ยุคพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (อดิพันธ์ พรหมพันธุ์ใจ, 2563) หรือยุคพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (Kongkirati, 2018; อุเชนทร์ เที่ยงเสน, 2566) หรือ หากเปรียบเทียบก็มักเน้นที่ตัวแสดงหรือการดำเนินนโยบายมากกว่ากระบวนการ (รัษฎา พลเพชร, 2556; ชัชฎา กำลังแพทย์, 2564) ในขณะเดียวกัน การศึกษาในแนวทางนี้มักมุ่งเน้นบทบาทของกองทัพในฐานะ ตัวแสดงหลักของระบบ (สุจิต บุญบงการ, 2562; สุรชาติ บำรุงสุข, 2558, 2566; Chambers, 2024) หรือ การวิเคราะห์สถาบันและรัฐธรรมนูญที่ถูกออกแบบเพื่อควบคุมการเลือกตั้งและจำกัดสิทธิเสรีภาพ (ณรงค์ศักดิ์ เนียมสอน, 2562; ศิปภณ อรรถศรี, 2566) ทว่า การศึกษาที่มุ่งเปรียบเทียบกลไกและยุทธศาสตร์ ที่ตัวระบบอำนาจใช้ในการทำให้ตั้งมั่น (Consolidation) อย่างเป็นระบบยังพบน้อยมาก (Nethipo et al., 2023) โดยเฉพาะการเปรียบเทียบข้ามยุคสมัยที่บริบทแวดล้อมระหว่างประเทศแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ก็ยังไม่ปรากฏ

บทความวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งอุดช่องว่างดังกล่าวและขยายความเข้าใจเกี่ยวกับระบบอำนาจนิยม โดยใช้กรอบแนวคิดการทำให้ระบบอำนาจนิยมตั้งมั่นมาพิจารณาการเมืองไทยผ่านการเปรียบเทียบ กรณีศึกษาที่สำคัญคือ รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เพื่อตอบ คำถามวิจัยหลักที่ว่า ระบบอำนาจนิยมทั้งสองมีกระบวนการรักษาความอยู่รอดและเสริมสร้างความมั่นคงที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และกลไกเหล่านั้นได้วิวัฒนาการไปอย่างไร ภายใต้เงื่อนไขใน บริบทที่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสภาวะการทำให้อำนาจนิยมตั้งมั่นระหว่างรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการรักษาเสถียรภาพของระบบอำนาจนิยมของรัฐบาล จอมพลถนอม กิตติขจร และรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาภายใต้กรอบสามเสาหลัก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้อาศัยแนวคิดการทำให้อำนาจนิยมตั้งมั่นของ Christian Gobel (2011) กับกรอบ “เสาหลักสามประการ” (Three Pillars of stability) ว่าด้วยกลไกและกระบวนการรักษาเสถียรภาพของ ระบบเผด็จการของ Johannes Gerschewski (2013) มาเป็นกรอบศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลของจอมพล ถนอม กิตติขจร และพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

Gobel (2011, pp.176-190) เสนอให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นด้านกลับของการทำให้เป็นประชาธิปไตย (democratization) โดยเฉพาะเรื่องการทำให้อำนาจนิยมตั้งมั่น (Democratic Consolidation) โดยชี้ให้เห็นว่าการทำให้อำนาจนิยมตั้งมั่นนั้นเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบเผด็จการอำนาจนิยมที่รัฐมีเป้าหมายพัฒนาและปรับปรุงขีดความสามารถของระบอบการเมืองให้อยู่อย่างมั่นคงและยืนยาว กระบวนการนี้เกิดขึ้นในระดับชั้นทางการเมือง 3 ระดับ คือ

1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งระดับมหภาค (macro - level consolidation) ที่เกี่ยวข้องกับ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของโครงสร้างพื้นฐานอำนาจรัฐ เช่น การออกแบบรัฐธรรมนูญ การวางกรอบกฎหมายความมั่นคง และการสร้างอุดมการณ์แห่งชาติที่ครอบคลุมในวงกว้าง

2) การสร้างความเข้มแข็งระดับกลาง (meso - level consolidation) ในระดับนี้เกี่ยวข้องกับองค์กรของรัฐ (state organizations) กระบวนการและนโยบายที่มีผลต่อพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลทั้งในกลไกของรัฐและในสังคม การใช้อำนาจในระดับนี้มีลักษณะเช่นเดียวกันกับระดับมหภาค ทว่าลักษณะการทำงานของอำนาจในระดับนี้จะเป็นการฝังตัว (embeddedness) ของอำนาจรัฐเข้าไปในองค์กรต่าง ๆ เช่น พรรคการเมือง ระบบราชการ กองทัพ กลุ่มทุน และภาคประชาสังคม ทั้งนี้ เพื่อสร้างเครือข่ายพันธมิตรและควบคุมช่องทางการแสดงออกทางการเมือง

3) การสร้างความเข้มแข็งระดับจุลภาค (micro - level consolidation) เกี่ยวข้องกับการกำหนดความเชื่อ ทศนคติและพฤติกรรมในเชิงสาธารณะ การใช้อำนาจในระดับนี้เป็นการใช้อำนาจทางอ้อม (discursive power) ทั้งในระดับชนชั้นนำและประชาชนทั่วไป

เพื่อให้การอธิบายเชิงกลไกมีความชัดเจน ผู้วิจัยได้นำแนวคิด “เสาหลักสามประการ” ของ Gerschewski (2013, pp.13-38) มาผนวกเป็นเครื่องมือในการจำแนกวิธีการที่ระบอบอำนาจนิยมใช้ในการรักษาเสถียรภาพ ได้แก่

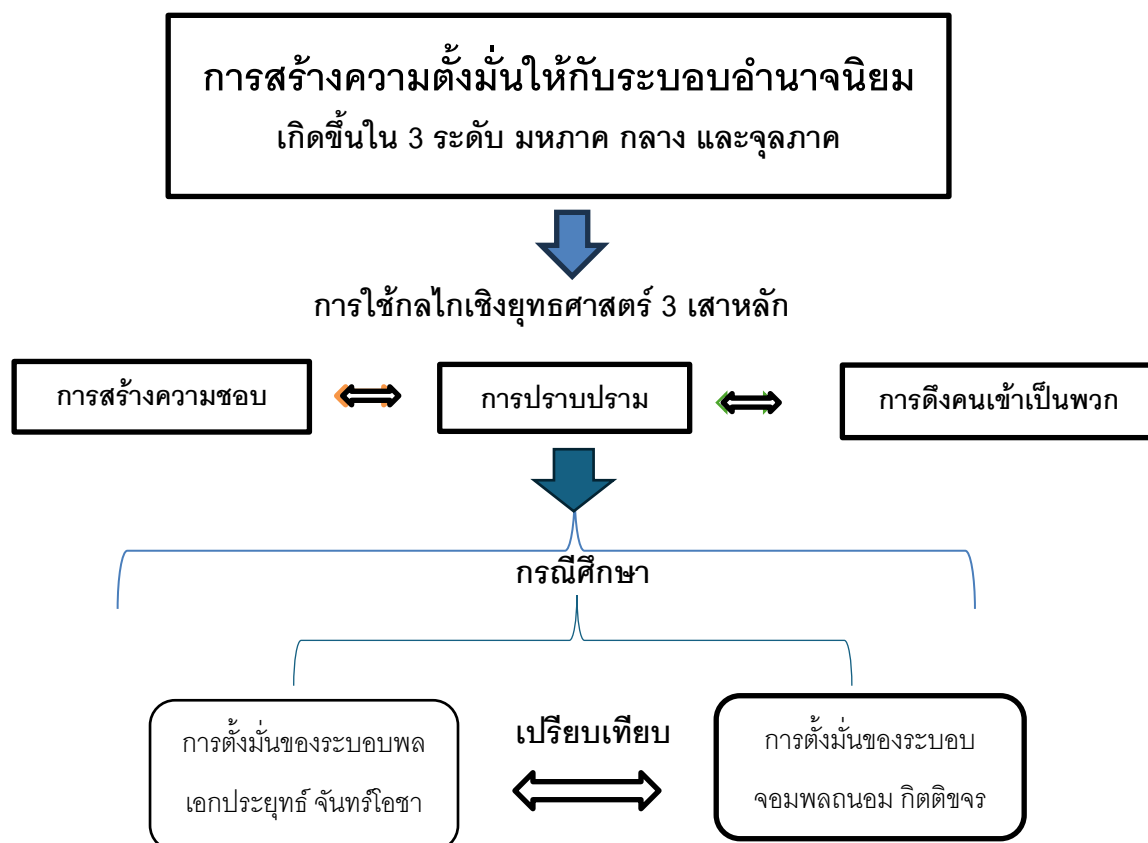
1) การสร้างความชอบธรรม (Legitimation) หมายถึง กระบวนการของการแสวงหาการสนับสนุน โดยเน้นไปที่การสร้างระบบความเชื่อให้ประชาชนยอมรับและสนับสนุนความถูกต้องของระบอบ ผ่านวาทกรรม การอ้างอิงสถาบันทางการเมืองหรือตัวแสดงจากภายนอก กฎหมายผลงานเชิงนโยบาย

2) การปราบปราม (Repression) หมายถึง การใช้กำลังหรือกลไกทางกฎหมายเพื่อจัดการกับฝ่ายตรงข้าม การปราบปรามถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงอยู่ของระบอบเผด็จการ การปราบปรามที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปมักปรากฏในทางกายภาพซึ่งไม่ส่งผลดีต่อการรักษาระบอบเผด็จการ ดังนั้นการปราบปรามในที่นี้จึงหมายถึงกระบวนการการที่ชนชั้นนำจัดการช่องทางการเรียกร้อง (channeling demands) จากที่เกิดขึ้นจากข้อขัดแย้งที่มีศักยภาพ (potential opposition) โดยอาจแบ่งเป็นการปราบปรามในระดับสูง (higher repression) ที่จัดการกับผู้นำข้อขัดแย้งหรือมวลชนกลุ่มใหญ่ หรือ

การปราบปรามในระดับล่าง (lower repression) ที่ระบอบใช้จัดการกับกลุ่มที่มีขนาดเล็กหรือมีความสำคัญรองลงไป

3) การดึงคนเข้าเป็นพวก หมายถึงความสามารถในการผนึกตัวแสดงที่มีเกี่ยวข้องในเชิงยุทธศาสตร์ (strategically-relevant actors) หรือกลุ่มของตัวแสดงเหล่านี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นนำในระบบ โดยพิจารณาถึงผลได้ผลเสียจากการวางยุทธศาสตร์ดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการรักษาความปึกแผ่นของชนชั้นนำ (elite cohesion) และขีดความสามารถในการควบคุมระบอบไว้ (steering capacity)

เมื่อผนวกกรอบแนวคิดทั้งสองจะทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ในแต่ละระดับของการทำให้ระบอบอำนาจนิยมตั้งมั่นนั้นมีกลไกหลักใด ทำงานอย่างไร และแตกต่างกันอย่างไรในระหว่างสองยุคสมัยที่นำมาศึกษา ดังนั้น กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษานี้จึงมิได้เพียงอธิบายปฏิบัติการของระบอบทั้งสอง แต่ยังช่วยให้เข้าใจเชิงเปรียบเทียบว่าระบอบอำนาจนิยมไทยได้ปรับตัวและวิวัฒนาการจากการใช้กลไกที่พึ่งพาการปราบปรามทางกายภาพมาสู่การทำให้ระบอบอำนาจนิยมเป็นระบบสถาบันและกฎหมายในยุคพลเอกประยุทธ์ อย่างเป็นขั้นตอน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: สร้างขึ้นโดยผู้วิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์กระบวนการทำให้ระบบอำนาจนิยมตั้งมั่นผ่านกรณีเปรียบเทียบระหว่างรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร (พ.ศ. 2506 - 2514) และรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2557 - 2562) ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการก่อร่างและสร้างความมั่นคงให้กับระบบการปกครองของทั้งสองรัฐบาล ภายใต้กรอบแนวคิดสามเสาหลักแห่งความมั่นคงของระบบอำนาจนิยมของ Gerschewski ประกอบกับกรอบแนวคิดการทำให้อำนาจนิยมตั้งมั่นของ Gobel โดยชี้ให้เห็นพลวัตระหว่างมรดกทางสถาบัน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับกลุ่มอำนาจ และการตอบสนองของสังคมต่อกลยุทธ์ของรัฐ

ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกใช้การออกแบบการเปรียบเทียบที่เรียกว่าระบบที่คล้ายคลึงกันมากที่สุด (Most Similar Systems Design: MSSD) โดยมีตรรกะว่ารัฐบาลจอมพลถนอม และรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ มีตัวแปรที่คล้ายคลึงกันหลายประการ ได้แก่ ที่มาของอำนาจทางการเมือง ฐานอำนาจของผู้นำ ลักษณะการควบคุมทางการเมือง และบริบททางสังคมการเมืองภายในประเทศ ดังนั้น เมื่อตัวแปรหลายอย่างมีความคล้ายคลึงกัน การเปรียบเทียบจะทำให้เห็นความแตกต่างที่สำคัญในยุทธศาสตร์และกลไกการทำให้ระบบตั้งมั่น

นอกจากนั้น การวิจัยยังใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) เป็นหลัก โดยใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งเอกสารชั้นต้น (primary source) ได้แก่ เอกสารทางราชการ กฎหมาย คำปราศรัย สุนทรพจน์ บทสัมภาษณ์ ตลอดจนข่าวจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ อีกทั้งยังมีการใช้เอกสารชั้นรอง (secondary resource) ประกอบ เช่น หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความวิชาการ เป็นต้น

ผลการศึกษา

การวิเคราะห์เปรียบเทียบกลไกการทำให้ระบบอำนาจนิยมตั้งมั่นระหว่างรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรและรัฐบาลพลเอกประยุทธ์จันทร์โอชา ภายใต้กรอบแนวคิดเสาหลักสามประการที่ผนวกกับระดับขั้นของการทำให้ระบบอำนาจนิยมตั้งมั่น ได้ชี้ให้เห็นข้อค้นพบประการสำคัญคืออำนาจนิยมในไทยได้วิวัฒนาการรูปแบบ “ระบบเผด็จการทหารแบบชนบ” ที่พึ่งพาการใช้อำนาจทางกายภาพและมีฐานอำนาจหลักคือกองทัพไปสู่ “ระบบอำนาจนิยมเชิงสถาบัน” ที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นโดยอาศัยกลไกทางกฎหมายและสถาบันต่าง ๆ เป็นเครื่องมือ

ในภาพรวม รัฐบาลทั้งสองต่างดำเนินยุทธศาสตร์ที่มุ่งสร้างความต่อเนื่องของอำนาจภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน โดยรัฐบาลจอมพลถนอมดำเนินการสืบทอดแบบอย่างจากระบบจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งชูประเด็นบทบาทการพิทักษ์รักษาความมั่นคงของชาติผ่านการรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลราชการ การสร้างเครือข่ายและความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ในขณะที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์นั้น นอกจากจะใช้วิธีการแบบอำนาจนิยมดั้งเดิมด้วยการสนับสนุนจากกองทัพและ

ชนชั้นนำ โดยชูประเด็นเรื่องความเป็นเอกภาพและการรักษาสถาบันหลักของชาติแล้ว ยังพยายามดำเนิน ยุทธศาสตร์ที่พยายามผสมผสานเครื่องมือประชาธิปไตยเข้ากับกลไกควบคุมทางสถาบันอย่างเป็นระบบ เพื่อรักษาอำนาจของชนชั้นนำและกลุ่มทุน ยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นในรัฐบาลทั้งสองระบอบได้กลายเป็นกลไก ที่ทำให้ระบอบอำนาจนิยมตั้งมั่นได้ในระดับหนึ่ง

1. เสาหลักที่หนึ่ง: การสร้างความชอบธรรม

เมื่อพิจารณาในระดับมหภาค การสร้างความชอบธรรมของระบอบทั้งสองถูกกำหนดโดยบริบท โลกที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ การสร้างความชอบธรรมของระบอบจอมพลถนอมอิงกับ สถานการณ์สงครามเย็นและอุดมการณ์ด้านความมั่นคงในช่วงสงครามเย็น ประกอบกับการสนับสนุนจาก สถาบันพระมหากษัตริย์ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2568, หน้า 39) โดยอาศัยวาทกรรม “ภัยคุกคามจาก คอมมิวนิสต์” เพื่อเป็นข้ออ้างในการแสดงบทบาทรัฐบาลผู้พิทักษ์รักษาสถาบันหลักของประเทศคือ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” การแสดงบทบาทเช่นนี้ได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากสหรัฐอเมริกาใน สถานะผู้นำฝ่ายโลกเสรีที่ต้องการให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในจุดยุทธศาสตร์ต่อต้านสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (กุลลดา เกษบุญชู มีต์, 2550) แม้ในเวลาต่อมา รัฐบาลจอมพลถนอมจะนำพาประเทศกลับเข้าสู่วิถี ประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้ชัดจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 และการจัดการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2512 แต่นั่นก็เป็นเพียงการรักษาอำนาจของระบอบจอมพลถนอมที่มีฉาก หน้าเป็นประชาธิปไตยที่ไร้สาระตละสำคัญของระบอบดังกล่าว (ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2566, หน้า 298; 323-328) ผลสุดท้ายคือการล่มสลายด้วยการรัฐประหาร พ.ศ. 2514 และการเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ พ.ศ. 2516

ในทางตรงกันข้าม ระบอบพลเอกประยุทธ์บริหารประเทศภายใต้บริบทโลกยุคหลังสงครามเย็นที่ บรรทัดฐานประชาธิปไตยกลายเป็นกระแสหลัก การทำลายประชาธิปไตยด้วยวิธีการดั้งเดิมอย่างการยึด อำนาจโดยกองทัพมิได้เป็นที่ยอมรับกันอีกต่อไป ดังนั้น การรัฐประหาร 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงมิได้มีความชอบธรรมในสายตาประชาคมโลกโดยเฉพาะชาติ ตะวันตกและยังถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจนนำไปสู่การระงับความร่วมมือระหว่างประเทศใน บางประการ (ณัฐพงศ์ ปริสิทธิ์, 2566) ด้วยเหตุนี้ ระบอบจำเป็นต้องเปลี่ยนยุทธศาสตร์จากการอ้างอิง อุดมการณ์ที่ไม่เป็นรูปธรรมหรือหนักแน่นเพียงพอ เช่น “การปฏิรูปประเทศ” “การสร้างความปรองดอง” หรือ “การยุติความขัดแย้ง” ไปสู่การสร้างความชอบธรรมเชิงสถาบันอย่างเป็นรูปธรรม คือ การออกแบบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 เพื่อเป็นกลไกและกติกาทางกฎหมายที่ระบอบพลเอก ประยุทธ์และอำนาจชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมได้ฝังตัวไว้อย่างแนบเนียนในโครงสร้าง ดังจะเห็นได้จาก การบัญญัติมาตราว่าด้วยที่มาของนายกรัฐมนตรี และอำนาจของวุฒิสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้ง เป็นต้น

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะเห็นถึงความเหมือนกันของระบอบทั้งสองคือ การสร้างความชอบธรรม เชิงโครงสร้างผ่านการออกแบบสถาบันทางการเมืองตลอดจนกระบวนการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ศิวพล ชมภูพจน์

การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่มีหน้าตาเป็นประชาธิปไตยและเปิดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป ทว่ากลับเป็นเครื่องมือเชิงสถาบันในการค้าจุนอำนาจอย่างทรงพลังและชอบธรรม สิ่งนี้ได้เชื้อให้เกิดการทำให้ระบอบอำนาจนิยมในระดับกลางผ่านการตั้งพรรคการเมืองในฐานะองค์กรที่จัดตั้งเพื่อเป็นเครื่องมือในการ “ฟอกตัว” ผ่านการเลือกตั้ง ในระบอบจอมพลถนอม มีการจัดตั้งพรรคสหประชาไทย เมื่อ พ.ศ. 2511 โดยฝ่ายทหารและมีจอมพลถนอมเป็นหัวหน้าพรรค โดยมีการรวบรวมนักการเมืองและข้าราชการประจำจำนวนมากเข้าเป็นสมาชิก จนได้รับการขนานนามว่า “พรรคทหาร” “พรรคทหารบก” หรือ “พรรคคณะรัฐประหาร” โดยชูนโยบายการสานต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ (อ้างศักดิ์เพชรเลิศอนันต์, 2566, หน้า 330) ขณะที่ระบอบประยุทธ์ มีการจัดตั้งพรรคพลังประชารัฐ เมื่อ พ.ศ. 2561 โดยกลุ่มรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์และกลุ่มนักการเมืองฝ่ายสนับสนุน คสช. แม้พลเอกประยุทธ์จะมิได้เป็นสมาชิกพรรค แต่ได้รับการเสนอชื่อให้เป็นผู้ทำชิงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพรรค (candidate) ตามกติกาของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จภายหลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 (BBC News, 2018)

อย่างไรก็ดี การสร้างความชอบธรรมในระดับจุลภาคไม่ควรถูกอธิบายว่าเป็นเพียง “บุคลิกส่วนตัว” ของผู้นำ หรือเป็นเพียง “การสร้างภาพ” ในเชิงประชาสัมพันธ์ แต่ควรถูกทำความเข้าใจในฐานะกลไกของระบอบที่มุ่งทำให้การใช้อำนาจของรัฐบาลถูกยอมรับได้ในสายตาสาธารณะ ผ่านการผลิตซ้ำความหมายเกี่ยวกับความเหมาะสมของผู้นำและความชอบธรรมของระบอบในชีวิตประจำวัน กลไกดังกล่าวจึงเป็นทั้งการสื่อสาร การจัดวางสัญลักษณ์ และการกำกับความคาดหวังของประชาชน โดยรูปแบบที่เลือกใช้ไม่ได้เป็นอิสระจากโครงสร้าง หากถูกกำกับโดยต้นทุนและเงื่อนไขของการทำให้ผู้คนยินยอมในแต่ละยุค เช่น สภาพแวดล้อมสื่อ บรรทัดฐานความชอบธรรมในเวทีโลก และกรอบความมั่นคงที่รัฐใช้กำหนดความหมายของการเมือง

ในกรณีรัฐบาลจอมพลถนอม การผลิตความชอบธรรมระดับจุลภาคเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่รัฐสามารถครอบครองพื้นที่สื่อและส่งสารทางเดียวได้มากกว่า รัฐบาลจึงอาศัยกลไกรัฐและสื่อของรัฐเผยแพร่แนวคิดเรื่อง “ผู้นำผู้เสียสละเพื่อชาติ” ซึ่งสอดคล้องกับแบบแผนเผด็จการเชิงอุปถัมภ์ที่สืบเนื่องจากยุคก่อนหน้า อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญมิใช่เพียงการสืบทอดภาพผู้นำแบบเดิม หากคือการสร้างความแตกต่างเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของตนในสายตาสาธารณะ กล่าวคือ รัฐบาลจอมพลถนอมมิได้เน้นการสถาปนาตนเป็นทายาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์อย่างตรงไปตรงมา แต่กลับตอกย้ำภาพพจน์เชิงลบของรัฐบาลก่อนหน้า โดยชี้ให้เห็นความผิดพลาดในการบริหารประเทศ การทุจริต และพฤติกรรมส่วนตัวจนเกิดการยึดทรัพย์ ทั้งนี้ไม่ใช่เพียงประเด็นทางศีลธรรม หากเป็นยุทธศาสตร์เชิงวาทกรรมเพื่อทำให้ “ความชอบธรรมของรัฐบาลใหม่” โดดเด่นขึ้นผ่านการเปรียบเทียบเชิงคุณค่า ในผลลัพธ์ ภาพลักษณ์ที่ถูกทำให้ติดตรึงกับจอมพลถนอมคือ “ผู้นำซื่อสัตย์สุจริตและเสียสละเพื่อชาติ” จนได้รับฉายาว่า “นายกคนซื่อ” ควบคู่กับ

การนำเสนอบุคลิกสุขุม สุภาพ และอ่อนโยน (อ้างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2566, หน้า 221; 244-246) ซึ่งเป็นภาพที่ทำงานได้ดีในโครงสร้างสื่อและเงื่อนไขความชอบธรรมของยุคนั้น

ในทางตรงกันข้าม รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ดำรงอยู่ในบริบทที่ “ความชอบธรรมของการยึดอำนาจ” มีต้นทุนสูงกว่าเดิม ทั้งจากบรรทัดฐานประชาธิปไตยที่เป็นกรอบประเมินสากลและจากสภาพแวดล้อมสื่อที่ประชาชนได้กลับได้รวดเร็วและกว้างขวางกว่า ระบบจึงต้องทำงานบนสองชั้นพร้อมกัน ได้แก่ (1) การแสดงภาพผู้นำที่สามารถควบคุมสถานการณ์ และ (2) การผูกภาพผู้นำเข้ากับคุณค่าทางศีลธรรมและความมั่นคงของรัฐ ด้วยเหตุนี้ พลเอกประยุทธ์จึงนำเสนอภาพการเป็น “ผู้นำเข้มแข็ง” (strongman) ที่ได้ขีดตามชนบททหาร (Chambers, 2024, p.637) ควบคู่กับการเป็น “คนดี” ในความหมายของผู้นำอุดมคติที่ยึดโยงกับความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ “ยิ่งชีวิต” (BBC News, 2017b) กลไกดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่ที่สไตลการพูดหรือบุคลิกผู้นำ แต่ถูกทำให้เป็น “ระบบการสื่อสาร” ผ่านการปรากฏตัวอย่างสม่ำเสมอในสื่อ การกำกับวาทกรรม และการผลิตซ้ำกรอบคุณค่าที่รัฐต้องการให้เป็นบรรทัดฐาน เช่น “คนดีมีศีลธรรม” “ศีลธรรมนำการเมือง” และคำขวัญ “คืนความสุขให้คนในชาติ” ซึ่งปรากฏทั้งในบทเพลง รายการโทรทัศน์ของนายกรัฐมนตรี การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ และนโยบายบางประเภทที่มุ่งสร้างความรู้สึกผูกพันระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างไรก็ดี กลยุทธ์ดังกล่าวสะท้อนความพยายามของระบอบอำนาจนิยมภายใต้พลเอกประยุทธ์ที่จะหยั่งลึกเข้าไปในระดับความคิดและอารมณ์ของผู้คนเพื่อสร้างพลเมืองที่ยอมรับความชอบธรรมของรัฐบาลโดยสมัครใจ ทว่าความพยายามนี้กลับไม่ประสบความสำเร็จในวงกว้างเท่าที่คาดหวังไว้ ความซ้ำซากของวาทกรรม รวมถึงความล้มเหลวในการตอบสนองต่อปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ซึ่งหันมาใช้สื่อออนไลน์และสื่อทางเลือกเป็นพื้นที่ในการต่อต้านและตั้งคำถามต่อวาทกรรมของรัฐ จนนำไปสู่การชุมนุมในหมู่ประชาชนหลายโอกาสระหว่าง พ.ศ. 2562 - 2563 แต่รัฐบาลก็ยังดำรงอยู่จนกระทั่ง พ.ศ. 2566 (อายุขัย ประทีป ณ ถลาง, 2563)

2. เสาหลักที่สอง: การปราบปราม

เสาหลักของการทำให้ระบอบอำนาจนิยมตั้งมั่นในแง่หนึ่งเป็นวิธีการที่เด่นชัดที่สุด ทั้งในรูปแบบกายภาพที่ใช้กำลังอย่างเปิดเผยและรูปแบบกฎหมายในฐานะอาวุธของรัฐบาล ในระดับมหภาค ระบบทั้งสองต่างมีกฎหมายพิเศษที่ให้อำนาจผู้นำอย่างเบ็ดเสร็จเพื่อออกคำสั่งใด ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วและเด็ดขาด (iLaw, 2017) ดังจะเห็นได้จากการใช้มาตรา 17 ในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ในยุคจอมพลถนอม ซึ่งถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่องและมีความถี่มากกว่าสมัยจอมพลสฤษดิ์ โดยให้อำนาจนายกรัฐมนตรีสั่งประหารชีวิตหรือจำคุกผู้กระทำผิดได้โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการศาล นอกจากนี้ยังมีการประกาศกฎอัยการศึก การจัดตั้งองค์กรด้านความมั่นคง และการตรากฎหมายพิเศษเพื่อควบคุมและปราบปรามผู้เห็นต่าง ทั้งยังมีการปิดกั้นเสรีภาพของสื่อ การเซ็นเซอร์เนื้อหาที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล และการห้ามชุมนุมหรือเคลื่อนไหวทางการเมืองในทุกระดับ ทำให้กลุ่มหัวรุนแรงและกลุ่มก้าวหน้าถูก

ศิวพล ชมภูพันธ์

กวาดล้างออกไปจากระบบการเมืองไทย (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2568, หน้า 39) ส่งผลให้บรรยากาศทางการเมืองในยุคนั้นอยู่ภายใต้สภาวะความเยียบงันผ่านการควบคุมทางร่างกายและการกดทับทางความคิดอย่างเป็นระบบ

ขณะที่ระบอบพลเอกประยุทธ์มีมาตรา 44 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2557 เป็นเครื่องมือ มาตราดังกล่าวมีขอบเขตอำนาจกว้างขวางไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ามาตรา 17 ที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ แต่ด้วยบรรยากาศแรงกดดันและการเฝ้าติดตามสถานการณ์สิทธิมนุษยชนจากประชาคมระหว่างประเทศ ทำให้รัฐบาลอำนาจนิยมไม่อาจใช้อำนาจพิเศษเข้าปราบปรามทางกายภาพได้อย่างเปิดเผย จุดเปลี่ยนสำคัญคือการใช้ “กฎหมายปกติ” เป็นเครื่องมือปราบปรามทางการเมือง หรือดังที่หลายฝ่ายเรียกว่า “นิติสงคราม” (Lawfare) (ปิยนุตร แสงนกกุล, 2564) ดังจะเห็นได้จากการใช้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 และมาตรา 116 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เข้าจัดการดำเนินคดีกับประชาชนเป็นอย่างน้อย 1,445 คน ใน 623 คดี (iLaw, 2022) แม้การกระทำเช่นนี้กลับสร้างภาพลักษณ์ของการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นไปตามครรลองซึ่งถือว่าการลดแรงเสียดทานทางการเมืองแต่ก็เกิดขึ้นท่ามกลางความกังวลใจของผู้คนจำนวนมากในสังคม

ในระดับกลาง การปราบปรามจะปรากฏในรูปแบบการขยายบทบาทของกลไกความมั่นคง ระบอบจอมพลจะใช้กลไกทหาร ตำรวจ และกองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.) (ในปัจจุบันคือ กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร หรือ กอ.รมน. - ผู้วิจัย) เพื่อต่อสู้กับศัตรูที่ชัดเจนคือ คอมมิวนิสต์ แต่ระบอบพลเอกประยุทธ์โดยอาณัติของคณะรักษาความสงบแห่งชาติและมาตรา 44 ได้ขยายบทบาท กอ.รมน. และกลไกทหารเข้าควบคุมภัยคุกคามความมั่นคงในแทบทุกมิติ โดยเฉพาะการใช้อำนาจทหารเข้าควบคุมตัวพลเรือน (ตามคำสั่ง คสช.) ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้าได้ส่งฝ่ายกฎหมายเข้ามาแจ้งความดำเนินคดีกับนักการเมืองและนักวิชาการจำนวน 12 ราย ที่จัดเวทีเสวนาเรื่องการพลวัตแก้ไขปัญหายาเสพติดชายแดนภาคใต้ ที่จังหวัดปัตตานี เมื่อ พ.ศ. 2562 (BBC News, 2019) ซึ่งถือเป็นการขยายเครือข่ายความมั่นคงเข้ามาในชีวิตพลเรือนอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังเป็นกลไกความมั่นคงภายในที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของทหารและชนชั้นนำเพื่อปกป้องและขยายอำนาจการครอบงำทางการเมืองของพวกเขา (พวงทอง ภวัครพันธุ์, 2567, หน้า 216-217)

ในระดับจุลภาค จะพบเห็นการปราบปรามเชิงจิตวิทยา รัฐบาลทั้งสองต่างพยายามควบคุมและหล่อหลอมประชาชนให้เชื่อฟังต่ออำนาจรัฐ ผ่านการจัดระเบียบทางวาทกรรม การควบคุมข้อมูลข่าวสาร และการสร้างบรรยากาศแห่งความกลัว เพื่อกำจัดการวิพากษ์วิจารณ์และการต่อต้านทางการเมือง อย่างไรก็ตาม วิธีการและบริบทที่ทั้งสองรัฐบาลใช้ในการควบคุมทางความคิดกลับมีลักษณะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ รัฐบาลจอมพลถนอมอมอาศัยทั้งการควบคุมทางกายภาพและทางกฎหมายควบคู่กัน

โดยยังคงสืบทอดกลไกจากยุคจอมพลสฤษดิ์ เช่น การใช้กฎหมาย และการควบคุมกิจกรรมของนักศึกษา และสื่อมวลชนอย่างเข้มงวด เพื่อสร้างสภาวะแห่ง “ความสงบ” จนกลายเป็น “ความเงิบงัน” การเมืองในยุคนี้จึงถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบที่รัฐกำหนด จนเกิดบรรยากาศแห่งความกลัวและความเฉื่อยชาในหมู่ประชาชน นักศึกษายุคทศวรรษ 2500 - 2510 จึงเรียกช่วงเวลาดังกล่าวว่า “ยุคสายลมแสงแดด” หรือ “ยุคแสวงหา” ที่ภายนอกดูสงบแต่ภายในอัดแน่นไปด้วยแรงต้านและความอึดอัดที่รอวันปะทุ จนสุดท้ายนำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่ยุติกะบอบอำนาจนิยมที่ยาวนานกว่า 16 ปี (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2556)

ในทางกลับกัน รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ ใช้การปราบปรามแบบเจาะจง โดยเฉพาะกลุ่มหัวก้าวหน้า กลุ่มนักวิชาการ และผู้นำนักศึกษาที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและต่อต้านการรัฐประหาร โดยมีเป้าหมายคือการสร้างความหวาดกลัวและความเงิบงัน เช่น การเรียกปรับทัศนคติ การส่งนายทหารไป “เยี่ยมบ้าน” การสอดส่องออนไลน์ (surveillance) ผ่านการคำสั่ง คสช. และการตั้งคณะทำงานด้านสื่อออนไลน์ การคุกคามเสรีภาพทางวิชาการรวมถึงการฟ้องคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อปิดปาก (SLAPP) (BBC News, 2017a, Green News, 2025) แม้สิ่งเหล่านี้จะมีใช้การปราบปรามด้วยกำลังโดยตรง แต่เป็นการคุกคามและควบคุมทางจิตใจที่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน จากการศึกษาพบว่า ในช่วงที่ระบอบประยุทธ์ยังใช้อำนาจแบบเผด็จการ คือ ช่วงที่รัฐไทยสามารถควบคุมกิจกรรมภาคประชาสังคมและการเคลื่อนไหวทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2568, หน้า 159-160)

ในอีกด้านหนึ่ง ยังสามารถเห็นได้จากการควบคุมสื่อของรัฐ ในระบอบพลเอกประยุทธ์จะมีความโดดเด่นและซับซ้อนกว่าระบอบจอมพลถนอม กล่าวคือ ระบอบพลเอกประยุทธ์จะควบคุมสื่อต่าง ๆ ผ่านกลไกทางกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 หรือ “พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์” ในฐานะกลไกเชิงสถาบันที่เอื้อให้การปราบปรามทางการเมืองถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ และชอบธรรมภายใต้กรอบกฎหมาย ควบคู่ไปกับข้อกล่าวหาจากหลายฝ่ายที่มองว่ารัฐบาลใช้การปฏิบัติการข้อมูลข่าวสาร (IO) เพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้แก่การบริหารประเทศไปพร้อมกับการโจมตีฝ่ายตรงข้ามในพื้นที่ไซเบอร์ (The Matter, 2021, iLaw, 2025) เมื่อเปรียบเทียบกับยุคจอมพลถนอมซึ่งใช้เพียงการควบคุมสื่อแบบดั้งเดิมด้วยการสั่งปิดสำนักข่าว สำนักพิมพ์หรือสำนักวิทยุที่วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล

3. เสาหลักที่สาม: การดึงคนเข้าเป็นพวก

เสาหลักในข้อนี้แสดงให้เห็นว่าการดึงคนเข้าเป็นพวกของระบอบอำนาจนิยมแบบไทยได้แปรจากการอุปถัมภ์และการสร้างเครือข่ายที่จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มโดยเฉพาะระบบราชการไปสู่การสร้างเครือข่ายพันธมิตรที่ฝังตัวในสถาบันและนโยบาย รัฐบาลทั้งสองต่างใช้ยุทธศาสตร์นี้อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างฐานสนับสนุนและค้ำจุนอำนาจของผู้นำหลังการรัฐประหาร โดยเฉพาะในช่วงที่พยายาม

“นำประเทศกลับสู่ระบอบประชาธิปไตย” ซึ่งในความเป็นจริงเป็นกระบวนการสร้างระบอบอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้งเสียมากกว่าจะเป็นการคืนอำนาจให้ประชาชนอย่างแท้จริง

ในระดับมหภาค ทั้งสองระบอบใช้ออกแบบสถาบันเพื่อการดึงเข้าเป็นพวก รัฐบาลจอมพลถนอมดำเนินกลไกการดึงคนเข้าเป็นพวกโดยขยายบทบาทและอำนาจของกลุ่มข้าราชการทหารและพลเรือนให้เป็นเสาหลักของระบอบอำนาจนิยม ระบบราชการในยุคนี้ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือเชิงเทคนิค แต่ทำหน้าที่เป็นกลไกทางการเมืองที่เชื่อมโยงเครือข่ายอุปถัมภ์ระหว่างผู้นำกับข้าราชการระดับสูง การแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิดหรือผู้มีความภักดีเข้าสู่ตำแหน่งสำคัญในฝ่ายพลเรือนและทหารจึงกลายเป็นยุทธวิธีสำคัญในการควบคุมกลไกของรัฐทั้งหมด ส่วนระบอบพลเอกประยุทธ์ได้สร้างสถาบันเพื่อการดึงคนเข้าเป็นพวกอย่างเป็นระบบ ชับซ้อนและทรงพลังยิ่งกว่าสมัยระบอบถนอม ดังจะเห็นตัวอย่างที่ชัดผ่านการแต่งตั้งวุฒิสมาชิกจำนวน 250 คนโดย คสช. เพื่อสร้างเครือข่ายชนชั้นนำอันประกอบด้วยกองทัพ ข้าราชการและกลุ่มทุนที่สนับสนุนการคงอยู่ของพลเอกประยุทธ์ และยังเป็นหลักประกันในการกำหนดทิศทางการเมืองที่เกิดขึ้นในอนาคต

ในระดับกลาง ระบอบทั้งสองต่างสร้างพรรคการเมืองเพื่อเป็นพื้นที่รวบรวมคนเข้ามาเป็นฐานอำนาจและเตรียมความพร้อมลงสมัครรับเลือกตั้งตามแผนการและกติกาที่ตนเองร่างไว้ จอมพลถนอมยังพยายามสร้างความต่อเนื่องของอำนาจผ่านการจัดตั้งพรรคสหประชาไทย เพื่อเป็นช่องทางทางการเมืองในช่วงที่ประเทศเริ่มเปิดสู่ระบบเลือกตั้ง แม้ว่าพรรคดังกล่าวจะถูกมองว่าเป็นพรรคของรัฐมากกว่าจะเป็นพรรคการเมืองในความหมายประชาธิปไตย แต่ก็สะท้อนความพยายามของระบอบในการสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์เชิงสถาบัน เพื่อเปลี่ยนฐานอำนาจทางทหารให้มีความชอบธรรมทางการเมืองมากขึ้น (ภุรี พวงศ์เจริญ, 2563, หน้า 329-330)

ภายใต้ระบอบพลเอกประยุทธ์ รัฐบาลได้จัดตั้งพรรคพลังประชารัฐขึ้นเป็นฐานการเมืองเชิงสถาบันเพื่อสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ พรรคดังกล่าวไม่เพียงรวบรวมอดีตข้าราชการและกลุ่มทุนที่ใกล้ชิดกับผู้นำทหารเท่านั้น แต่ยังดึงเอานักการเมืองท้องถิ่นและนักการเมืองชื่อดังจากหลายพรรคเข้ามาร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ฝ่ายตรงข้าม” ที่มีจุดอ่อนหรือประสบปัญหาทางคดีความ ซึ่งถูกใช้เป็นเครื่องมือต่อรองและบีบบังคับให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการค้าอำนาจ การดึงคนเข้าเป็นพวกในยุคพลเอกประยุทธ์จึงมีลักษณะของการสร้างพันธมิตรแบบมีเงื่อนไขที่ตั้งอยู่บนผลประโยชน์ การค้ำกัน และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (จันจิรา ดิษเจริญ, 2565)

อย่างไรก็ดี สิ่งที่ระบอบประยุทธ์ทำต่างไปจากระบอบจอมพลถนอมอย่างสิ้นเชิงคือการสร้างพันธมิตรทางการเมืองระหว่างกลุ่มอำนาจรัฐกับกลุ่มทุนขนาดใหญ่ผ่านการกำหนดนโยบาย (ประจักษ์ ก้องกีรติ และวีรยุทธ กาญจน์ชูฉัตร, 2561) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การดำเนิน “นโยบายประชารัฐ” ผ่านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยมี “บริษัทประชา

รัฐสามัคคี” เป็นกลไกตัวกลางระดับประเทศในการขับเคลื่อนนโยบาย เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นความพยายามของรัฐบาลอำนาจนิยมที่จะผูกโยงส่วนราชการกับรัฐวิสาหกิจให้อยู่ภายใต้การควบคุมของความร่วมมือระหว่างกองทัพกับกลุ่มทุนใหญ่เพื่อเชื่อมโยงกับการจัดจำหน่ายสินค้าที่ส่งผลต่อการบริโภคของประชาชนในวงกว้าง เช่น สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูป ผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลอดจนภาคบริการและกิจกรรมเชิงชุมชนหรือเชิงท่องเที่ยว (ชัชฎา กำลังแพทย์, 2564, หน้า 251-265)

การกระทำเช่นนี้ถือเป็นการประสานกลไกการดึงคนเข้ามาเป็นพวก (ไม่ว่าจะเป็นพันธมิตรหรือฝ่ายตรงข้ามก็ตาม) เข้ากับการสร้างสถาบันทางการเมืองเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบอำนาจนิยมได้อย่างทรงพลังโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทหลังสงครามเย็น ความเข้มแข็งเช่นนี้ส่งผลให้ระบอบประยุทธ์สามารถยกระดับจากระบอบอำนาจนิยมแบบชนบไปสู่การเป็นระบอบอำนาจเชิงสถาบัน หรืออาจเรียกว่าเป็น “ระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน” (competitive authoritarianism) ผ่านการสร้างความชอบธรรมเชิงสถาบันที่มีรัฐธรรมนูญ รัฐสภาและพรรคการเมืองเป็นเครื่องรองรับ การดึงคนเข้าเป็นพวกผนวกกับการสร้างเครือข่ายกับภาคเอกชนได้อย่างลงตัว (จิตติกร สังข์แก้ว, 2566; อุเทนทร์ เชียงเสน, 2566)

ส่วนในระดับจุลภาค ระบอบประยุทธ์กลับดำเนินการในส่วนนี้ได้อย่างชัดเจนกว่าระบอบถนอมอย่างมาก โดยการดำเนินนโยบายที่รัฐส่งผลประโยชน์โดยตรงไปถึงประชาชนในวงกว้าง เช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (บัตรคนจน) และโครงการแจกเงินช่วยเหลือต่าง ๆ เช่น โครงการคนละครึ่ง เป็นต้น กลไกนี้ทำให้รัฐสามารถสร้างสายสัมพันธ์โดยตรงกับประชาชนระดับรากหญ้าเพื่อสร้างฐานสนับสนุนที่แตกมาด้วยผลประโยชน์โดยตรง และลดทอนแรงจูงใจในการต่อต้านระบอบ

หากพิจารณาในเชิงเปรียบเทียบ จะเห็นได้ว่าทั้งสองรัฐบาลต่างใช้กลยุทธ์การดึงคนเข้าเป็นพวกเพื่อสร้างความยืดหยุ่นเชิงอำนาจ (authoritarian resilience) ให้กับระบอบของตน โดยอาศัยทั้งกลไกเชิงสถาบันและระบบอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือหลัก อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างสำคัญอยู่ที่ขอบเขตและความซับซ้อนของเครือข่ายอำนาจ ในขณะที่จอมพลถนอมมีฐานอำนาจที่จำกัดอยู่ภายในกองทัพและระบบราชการ ซึ่งสะท้อนรูปแบบของระบอบอำนาจนิยมยุคต้นที่พึ่งพาความจงรักภักดีและโครงสร้างราชการเป็นแกนกลาง แต่พลเอกประยุทธ์กลับดำเนินยุทธศาสตร์ในลักษณะของระบอบอำนาจนิยมแบบเครือข่ายที่ขยายวงออกไปสู่ภาคเอกชน กลุ่มทุน และเครือข่ายทางการเมืองระดับชาติ - ท้องถิ่น เพื่อให้การคงอยู่ของอำนาจมีความซับซ้อนและยากต่อการท้าทายมากยิ่งขึ้น ในอีกทางหนึ่ง จะเห็นได้ว่า กลไกการดึงคนเข้าเป็นพวกของรัฐบาลทั้งสองสะท้อนวิวัฒนาการของระบอบอำนาจนิยมไทยจากระบบอุปถัมภ์ราชการแบบรวมศูนย์ของยุคจอมพลถนอม ไปสู่ระบบเครือข่ายอำนาจข้ามสถาบันของยุคพลเอกประยุทธ์ ซึ่งทั้งสองต่างมีเป้าหมายเดียวกันคือ การสร้างแนวร่วมทางการเมืองและผลประโยชน์เพื่อค้ำจุนอำนาจของผู้นำหลังรัฐประหาร ภายใต้ภาพลักษณ์ของการนำประเทศกลับคืนสู่ความสงบและประชาธิปไตยที่อยู่ภายใต้การควบคุมของระบอบอำนาจนิยม

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกลไกการทำให้ระบอบอำนาจนิยมตั้งมั่นในแต่ละระดับระหว่างรัฐบาล
จอมพลถนอม กิตติขจร และพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

เสาหลัก/ ระดับ	ระบอบจอมพลถนอม	ระบอบพลเอกประยุทธ์
การสร้าง ความชอบธรรม ระดับ มหภาค	ความมั่นคงแบบสงครามเย็น ต่อต้าน คอมมิวนิสต์ ینگกองทัพ และ การสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา วาทกรรมพิทักษ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	โลกหลังสงครามเย็นที่ประชาธิปไตยเป็น บรรทัดฐาน ใช้รัฐธรรมนูญ 2560 และ สถาบันทางกฎหมายสร้างความชอบธรรม เชิงกติกากฎ อ่างการปฏิรูป และ ความปรองดอง
การสร้าง ความชอบธรรม ระดับกลาง	การตั้งพรรคสหประชาไทยเพื่อสืบทอดอำนาจผ่านระบบเลือกตั้ง	การตั้งพรรคพลังประชารัฐ การใช้รัฐธรรมนูญเอื้อการสืบทอดอำนาจ ผ่านวุฒิสภาแต่งตั้ง
การสร้าง ความชอบธรรม ระดับจุลภาค	สื่อรัฐทางเดียว การสร้างภาพลักษณ์ “ผู้นำซื่อสัตย์ สุภาพ เสียสละ”	ระบอบการสื่อสารเข้มข้น ภาพ “ผู้นำ เข้มแข็ง คนดี ศีลธรรม” ผ่านโทรทัศน์ เพลง คำขวัญ และสื่อสังคมออนไลน์
การปราบปราม ระดับมหภาค	การใช้มาตรา 17 กฎอัยการศึก อำนาจเด็ดขาด ใช้กำลังเปิดเผย	การใช้มาตรา 44 และกฎหมายปกติเป็น อาวุธ นิติสงคราม การดำเนินคดีการเมือง จำนวนมาก
การปราบปราม ระดับกลาง	การใช้ทหาร ตำรวจ และกลไกปราบ คอมมิวนิสต์ควบคุมพื้นที่	การขยายบทบาทกองทัพและหน่วยความ มั่นคงสู่ชีวิตพลเรือน ควบคุมกิจกรรมทาง วิชาการและการเมือง
การปราบปราม ระดับจุลภาค	การควบคุมและปิดกั้นสื่อ การควบคุมกิจกรรมทางการเมือง อย่างเข้มงวด	การเรียกปรับทัศนคติ เยี่ยมบ้าน สอดส่อง ออนไลน์ คดีปิดปาก คุกคามทางจิตวิทยา
การดึงคนเข้า เป็นพวก ระดับมหภาค	การสร้างเครือข่ายราชการและทหาร ระบบอุปถัมภ์ แต่งตั้งคนใกล้ชิด	การแต่งตั้งวุฒิสภา 250 คน การผูกชนชั้นนำ กองทัพ และทุนใหญ่
การดึงคนเข้า เป็นพวก ระดับกลาง	พรรคการเมืองรวบรวมข้าราชการและ นักการเมืองที่ใกล้ชิดอำนาจรัฐ	พรรคพลังประชารัฐดึงนักการเมืองหลาย ชั่ว ใช้ผลประโยชน์และแรงกดดันทางคดี

เสาหลัก/ ระดับ	ระบอบจอมพลถนอม	ระบอบพลเอกประยุทธ์
การดึงคนเข้า เป็นพวกระดับ จุลภาค	การอุปถัมภ์ผ่านรัฐราชการที่ยังไม่ เข้าถึงมวลชนในระดับกว้าง	การดำเนินนโยบายสวัสดิการและเงินโอน ตรงถึงประชาชน เช่น บัตรสวัสดิการแห่ง รัฐ โครงการกระตุ้นการใช้จ่าย

ที่มา: สร้างขึ้นโดยผู้วิจัย

อภิปรายและสรุปผล

ผลการศึกษาชี้ชัดว่า การทำให้ระบอบอำนาจนิยมตั้งมั่นในไทยมิได้เป็นเพียงความคงทนของการปกครองโดยทหาร แต่คือ กระบวนการปรับรูปแบบเชิงยุทธศาสตร์ที่ระบอบเรียนรู้และพัฒนาเครื่องมือเพื่อยึดอายุอำนาจภายใต้ข้อจำกัดของยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เมื่อพิจารณาผ่านกรอบการทำให้ระบอบอำนาจนิยมตั้งมั่นของ Gobel และเสาหลักสามประการของ Gerschewski งานนี้ตอบคำถามวิจัยได้ว่า ทั้งระบอบจอมพลถนอมและระบอบพลเอกประยุทธ์ใช้กลไกเดียวกันสามด้าน ได้แก่ การสร้างความชอบธรรม การปราบปราม และการดึงคนเข้าเป็นพวก แต่วิธีการทำงานของกลไกเหล่านี้ ต่างกันตามระดับชั้นทางการเมือง และวิวัฒนาการไปตามบริบทโลก เศรษฐกิจการเมือง และระบบสื่อ มากกว่าจะอธิบายด้วยบุคลิกผู้นำเป็นหลัก

ประการแรก ในเชิงโครงสร้างระดับมหภาค ทั้งสองระบอบต่างพยายามผลิต “ความชอบธรรมเชิงสถาบัน” ผ่านการออกแบบกติกาและสถาบันทางการเมือง แต่แก่นสำคัญอยู่ที่ ความแตกต่างของต้นทุนความชอบธรรม ระหว่างยุคสงครามเย็นกับยุคหลังสงครามเย็น ระบอบถนอมสามารถอิง “ความมั่นคง” และ “ภัยคุกคามคอมมิวนิสต์” เพื่อทำให้การรวมศูนย์อำนาจและการใช้กำลังเป็นสิ่งพออธิบายได้ภายใต้ภูมิรัฐศาสตร์ฝ่ายโลกเสรี ในทางกลับกัน ระบอบประยุทธ์เผชิญข้อจำกัดจากบรรทัดฐานประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนที่เป็นกรอบประเพณีสากล ทำให้การยึดอำนาจแบบดั้งเดิมมีต้นทุนสูงกว่าเดิม ระบอบจึงจำเป็นต้องลงทุนสร้างความชอบธรรมในรูปแบบที่ตรวจสอบได้มากขึ้นผ่านรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง และกลไกกึ่งประชาธิปไตยที่ถูกทำให้เป็นเครื่องมือรองรับการสืบทอดอำนาจ กล่าวได้ว่า ระบอบประยุทธ์มิได้ผ่อนคลาย แต่เปลี่ยนจากการครอบงำแบบเปิดเผยไปสู่การครอบงำที่มีสถาบันทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นแกน เพื่อให้ดูชอบธรรมในเวทีโลกและในประเทศ

ประการที่สอง ในมิติการปราบปราม งานวิจัยนี้ทำให้เห็นการเปลี่ยนผ่านสำคัญจากการปราบปรามด้วยกำลังไปสู่การปราบปรามด้วยกฎหมายและข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาข้ามระดับชั้นทางการเมือง ในยุคถนอม การปราบปรามระดับมหภาคอาศัยอำนาจพิเศษที่เอื้อต่อการลงโทษอย่างรวดเร็วและเด็ดขาด ควบคุมการควบคุมสื่อแบบรวมศูนย์ จึงทำให้เกิดสภาวะความสงบที่กลายเป็นความเงียบงันในพื้นที่สาธารณะ ส่วนในยุคประยุทธ์ แม้มีอำนาจพิเศษเช่นกัน แต่ลักษณะเด่นกลับอยู่ที่การทำให้การปราบปราม “มีความปกติ” ผ่านการบังคับใช้กฎหมายทั่วไป การดำเนินคดีเชิง

ศิวพล ชมภูพันธ์

การเมือง และการกำกับพื้นที่สื่อโดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมดิจิทัล กลไกนี้ทำงานได้สองชั้นพร้อมกัน คือ (1) ลดต้นทุนภาพลักษณ์ของการใช้ความรุนแรงแบบโจ่งแจ้ง และ (2) ทำให้การจำกัดเสรีภาพถูกนำเสนอว่าเป็นการรักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย ดังนั้น ความแตกต่างสำคัญไม่ใช่ระดับความเข้มข้นของการกดปราบเท่านั้น แต่คือ รูปแบบความเป็นเหตุเป็นผลและความชอบธรรมของการปราบปรามที่ถูกออกแบบให้สอดคล้องกับยุคหลังสงครามเย็น

ประการที่สาม กลไกการดึงคนเข้าเป็นพวกสะท้อนวิวัฒนาการของระบอบอำนาจนิยมไทยจากระบบอุปถัมภ์แบบจำกัดวงไปสู่เครือข่ายอำนาจแบบข้ามสถาบัน ในยุคก่อนอม การดึงเข้าเป็นพวกยึดโยงอย่างมากกับระบบราชการ - กองทัพและการแต่งตั้งคนใกล้ชิด ทำให้ระบอบมีแกนกลางที่ชัดเจนขอบเขตเครือข่ายยังไม่กว้างมาก ในทางตรงข้าม ระบอบประยุทธ์ขยายการดึงเข้าเป็นพวกทั้งในเชิงสถาบัน (เช่น กลไกแต่งตั้งและสถาบันการเมืองที่เอื้อต่อชนชั้นนำ) และในเชิงเศรษฐกิจการเมือง (การประสานรัฐกับทุนผ่านนโยบายและความร่วมมือ) รวมถึงในเชิงฐานมวลชนผ่านสวัสดิการและการโอนผลประโยชน์ที่เข้าถึงประชาชนโดยตรง ซึ่งช่วยสร้างความยืดหยุ่นเชิงอำนาจ เพราะทำให้ระบอบมีทั้งแกนชนชั้นนำและฐานรองรับทางสังคมไปพร้อมกัน ภายใต้ภาพลักษณ์ของการบริหารแบบนโยบายและการช่วยเหลือประชาชน

เมื่อสังเคราะห์ทั้งสามเสาหลักร่วมกับสามระดับชั้นทางการเมือง งานวิจัยนี้เสนอข้อถกเถียงหลักว่า อำนาจนิยมไทยได้เปลี่ยนจากอำนาจนิยมแบบชนบทที่พึ่งกำลังและองค์กรทหาร เป็นอำนาจนิยมเชิงสถาบันที่พึ่งพาภคิภา เครือข่าย และการทำให้การควบคุมดูแลเป็นเรื่องปกติ การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวเป็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดมากกว่าการยอมรับคุณค่าประชาธิปไตย กล่าวคือ ระบอบเรียนรู้ว่าจะรักษาอำนาจภายใต้แรงกดดันของบรรทัดฐานประชาธิปไตยสากลและสภาพแวดล้อมสื่อแบบใหม่ได้อย่างไร โดยเฉพาะผ่านการทำให้กลไกควบคุมถูกทำให้ชอบธรรมในทางกฎหมายและถูกฝังตัวในสถาบันการเมือง

โดยสรุป บทความวิจัยนี้เสนอว่า การทำให้ระบอบอำนาจนิยมตั้งมั่นในไทยมีความต่อเนื่องในแง่เป้าหมายการค้ำจุนอำนาจผ่านสามเสาหลัก แต่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยในแง่เครื่องมือและสถาปัตยกรรมทางสถาบันที่ระบอบเลือกใช้ภายใต้ข้อจำกัดของแต่ละยุคสมัย การทำความเข้าใจพลวัตดังกล่าวไม่เพียงช่วยอธิบายการเมืองไทยเชิงประวัติศาสตร์เปรียบเทียบ แต่ยังช่วยให้มองเห็นกลไกที่ทำให้อำนาจนิยมร่วมสมัยสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้ฉากหน้าประชาธิปไตยในโลกปัจจุบันอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีส่วนช่วยขยายพรมแดนองค์ความรู้ว่าด้วยระบอบอำนาจนิยมร่วมสมัยในบริบทไทย โดยชี้ให้เห็นว่าการทำความเข้าใจพลวัตอำนาจในแต่ละช่วงเวลา สามารถนำไปสู่การอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองในมิติอื่น ๆ ได้อีกในอนาคต ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาค้นคว้าต่อไปควรนำ

กรณีศึกษาจากยุคอื่นของการเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นช่วงก่อนหน้า หรือหลังจากรัฐบาลทั้งสองชุดที่ศึกษา มาพิจารณาเปรียบเทียบภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย (non-democratic regimes) ซึ่งกำลังได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในโลกวิชาการตะวันตก เพื่อทดสอบ ความสามารถของกรอบเหล่านั้นในการอธิบายหรือทำความเข้าใจปรากฏการณ์แบบไทย รวมถึงต่อยอด ไปสู่ประเด็นสำคัญอื่น ๆ เช่น กระบวนการสถาปนาและการดำรงอยู่ของอำนาจในระบอบอำนาจนิยม เงื่อนไขของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ภาวะอำนาจนิยม บทบาทของภาคประชาชนในฐานะผู้สนับสนุนระบอบ อำนาจนิยม ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของระบอบอำนาจนิยม การศึกษาดังกล่าวจะช่วยให้การทำความเข้าใจระบอบอำนาจนิยมในบริบทไทยมีความรอบด้านมากขึ้น และเปิดโอกาสให้เกิดการสังเคราะห์ หรือขยายข้อเสนอเชิงทฤษฎีที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของการเมืองไทยร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

Green News. (2025, 20 มีนาคม). “595 คดีใน 9 ปี” คดีฟ้องปิดปากไทย “มากที่สุดเ็นอาเซียน” PI เผย.

Green News. <https://greennews.agency/?p=40561>

กุลลดา เกษบุญชู. (2550). *การเมืองไทยในยุคสมัย-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*. ภาควิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จันจิรา ดิษเจริญ. (2565). *พลังประชารัฐและการเมืองของการดึงเข้ามาเป็นพวก*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร

มหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัชฎา กำลังแพทย์. (2564). *ประยุทธ์ไม่ใช่สมัย พลวัตรัฐราชการไทยจากยุครุ่งเรืองสู่ยุคถดถอย*.

Illuminations Editions.

ฐิติกร สังข์แก้ว. (2566). *เผด็จการอยู่ยงยั่งยืน: สถาบันประชาธิปไตยในฐานะเครื่องมืออันทรงพลังของ*

ระบอบอำนาจนิยมแบบแข่งขันในประเทศไทย. *รัฐศาสตร์นิเทศ*, 9(1), 1-40.

ณรงค์ศักดิ์ เนียมสอน. (2562). *ระบอบเผด็จการอยู่รอดได้อย่างไร: บทบาทของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี*

พ.ศ. 2557-2562. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์,

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

The Matter. (2021, February 19). ‘ณัฐชา’ ก้าวไกล เปิดขบวนการ IO ภาค 2 ย้ำ ‘ประยุทธ์’ บริหาร

ล้มเหลว เห็นประชาชนเป็นฝ่ายตรงข้าม. The Matter.

<https://thematter.co/brief/136123/136123>

ทักษ์ เณลิมเตียรณ. (2552). *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ* (พรณี จัตรพลรักษ์, ประกายทอง

สิริสุข, & อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ 3). *มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์*

และมนุษยศาสตร์.

ศิวพล ชมภูพจน์

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515. (2515, 15 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา, 89(192), 1–12.

ดำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2566). เนื้อหาในระบอบถนอม: ความสืบเนื่องและเสื่อมถอยของเผด็จการทหาร พ.ศ. 2506 - 2516. ฟ้ายั่ว. ฟ้ายั่ว.

ณัฐพงศ์ ปริสุทธิ. (2566). ผลกระทบของการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ต่อพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

BBC News Thai. (2017a, May 10). รายงาน: คุณสื่อยุค คสช. เป้าจริงคือ “สื่อออนไลน์”? <https://www.bbc.com/thai/thailand-39858097>

BBC News Thai. (2017b, August 16). ประยุทธ์: “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงที่สำคัญที่สุดคือสถาบันพระมหากษัตริย์”. <https://www.bbc.com/thai/thailand-40948472>

BBC News Thai. (2018, September 29). พรรคพลังประชารัฐ: ใครเป็นใครในผู้ร่วมก่อตั้ง. <https://www.bbc.com/thai/thailand-45691152>

BBC News Thai. (2019, October 7). กอ.รมน.: จากยุคสงครามเย็น สู่ ไทยแลนด์ 4.0 หน่วยงานความมั่นคงนี้ มีไว้ทำอะไร. <https://www.bbc.com/thai/thailand-49963299>

ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2564). ระบอบประชาธิปไตยและระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย: การศึกษาระบอบการเมืองเชิงเปรียบเทียบ. ใน ประจักษ์ ก้องกีรติ (บ.ก.), การเมือง อำนาจ ความรู้: หลักรัฐศาสตร์เบื้องต้น (น. 145-185). สยามปริทัศน์.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2568). ประชาธิปไตยไทยที่ถดถอย: สมรรถภูมิการเมืองไทยสู่ความขัดแย้งใหม่ที่ยังไม่จบ (สุนทงศ ลี้อาจารย์, ผู้แปล). มติชน.

ประจักษ์ ก้องกีรติ และวีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร. (2561). ระบอบประยุทธ์ การสร้างรัฐทหาร และทุนนิยมแบบช่วงชั้น. ฟ้ายั่ว. ฟ้ายั่ว, 16(2), 7-41.

ปิยบุตร แสงกนกกุล. (2564, 16 พฤษภาคม). เมื่อรัฐก่อ “นิติสงคราม” กับประชาชน เราจะหยุดยั้งมันได้อย่างไร? Progressive Movement. <https://progressivemovement.in.th/article/4272/>

พวงทอง ภวัครพันธุ์. (2561). ในนามของความมั่นคงภายใน : การแทรกซึมสังคมของกองทัพไทย. ฟ้ายั่ว. ฟ้ายั่ว.

ภูริ พงศ์เจริญ. (2563). การเมืองการปกครองไทย : พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ (พ.ศ. 2475 - 2540). คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัชภูมิ พลเพชร. (2566). กลไกการแย่งชิงอำนาจรัฐ: ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร กับรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511. (2511, 20 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, 85(ฉบับพิเศษ), 1–68.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, 134(40 ก), 1–90.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557. (2557, 22 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, 131(55 ก), 1–17.
- ศิปภณ อรรถศรี. (2566). *ความสัมพันธ์ของรัฐธรรมนูญ 2560 กับการเปลี่ยนผ่านอำนาจทางการเมืองไทย*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2558). *เสนาธิปไตย: รัฐประหารกับการเมืองไทย*. มติชน.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2566). *ทหารกับประชาธิปไตยไทย : จาก 14 ตุลาฯ สู่ปัจจุบันและอนาคต*. มติชน.
- สุจิต บุญบงการ. (2562). *ทหารกับการพัฒนาการเมืองไทย. มุลนิธิเพื่อการศึกษาดيمقراطيةและการพัฒนา (โครงการจัดพิมพ์คปไฟ)*.
- อดิพันธ์ พรหมพันธุ์ใจ. (2563). *เปรมาธิปไตย: การเมืองไทยระบอบไฮบริด*. Illuminations Editions.
- อายุษ ประทีป ณ ถกลาง (2563). เบื่อ ‘ประยุทธ์’ โรคระบาดที่กำลังลุกลามในสังคมไทย. The101.world. <https://www.the101.world/no-more-prayut/>
- อุเชนทร์ เชียงเสน. (2566). *เส้นทางของการสร้างระบอบอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้งในประเทศไทย พ.ศ. 2549 -2566*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- iLaw. (2017, November 8). “มาตรา 44” ไม่โดดเดี่ยว: เผด็จการในอดีตมีทั้งมาตรา 17, 21, 27 ส่วนใหญ่ใช้อำนาจแทนศาล. <https://www.ilaw.or.th/articles/16647>
- iLaw. (2022, March 7). สองปี พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ หยุดอ้างโรคระบาด รักษาอำนาจให้ประยุทธ์. <https://www.ilaw.or.th/articles/5097>
- iLaw. (2025, March 25). เปิดขบวนการไอโอกองทัพ ภายใต้รัฐบาลแพทองธาร ประธานสั่งตัด สั่งห้ามอภิปราย. <https://www.ilaw.or.th/articles/51827>

ภาษาอังกฤษ

- Cassani, A., & Tomini, L. (2019). *Autocratization in post-Cold War political regimes*. Palgrave Macmillan.
- Chambers, P. (2024). *Praetorian kingdom: A history of military ascendancy in Thailand*. ISEAS –Yusof Ishak Institute.

- Gerschewski, J. (2013). The three pillars of stability: Legitimation, repression, and co-options in autocratic regimes. *Democratization*, 20(1), 13-38.
- Göbel, C. (2011). Authoritarian consolidation. *European Political Science*, 10(2), 176–190.
- Kongkirati, P. (2018). HAUNTED PAST, UNCERTAIN FUTURE: The fragile transition to military-guided semi-authoritarianism in Thailand. *Southeast Asian Affairs*, 2018(1), 363–376.
- Nethipo, V., Kuhonta, E. M., & Horatanakun, A. (2023). Regime consolidation through deinstitutionalisation: A case study of the 2019 elections in Thailand. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 42(2), 265–285.
- Schmitz, D. F. (2006). *The United States and right-wing dictatorships, 1965–1989*. Cambridge University Press.